

КОНЦЕПЦІЯ ПЛАНОВІРНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТИВНОГО РЕЗЕРВУ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО ФУТБОЛУ

Ніколаєнко В. В., Чопілко Т. Г.

ВСТУП

Величезна популярність спорту в сучасному світі, його інтенсивна комерціалізація й професіоналізація, постійно зростаюча соціально-політична значущість успіхів на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу й Європи призвели в останні роки до формування в багатьох країнах високоефективних систем підготовки спортсменів^{1,2,3}.

Результатом цього стало різке зростання конкуренції на міжнародній спортивній арені. Практика сучасного спорту, численні наукові дослідження свідчать про те, що скорити вершини світового спорту можуть лише особливо обдаровані спортсмени, які, по-перше, володіють явно вираженими природними задатками до досягнень у конкретному виді спорту, а по-друге, які зуміли їх реалізувати у процесі багаторічного вдосконалення.

Разом з тим, практика свідчить про те, що величезні накопичені протягом багатьох десятиліть знання не трансформуються в бажаний результат. Головною причиною такого становища в дитячо-юнацькому та резервному спорті є відсутність адекватної методології їх осмислення, наявність «помилкових» критеріїв оцінки тренувального процесу, таких як виконання спортивних вимог починаючи з молодшого шкільного віку, націленість на результат у дитячих змаганнях, рання вузька спеціалізація, напружений режим тренувальної та змагальної діяльності, які змушують форсувати тренувальний процес, що руйнує систему плановірної підготовки, веде до перетренованості, травматизму і передчасного припинення занять спортом^{4,5,6}.

---

¹ Платонов В. Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения. Киев: Олимпийская литература, 2015. 1432 с.

² Иссурин В.Б. Подготовка спортсменов XXI века. Научные основы построения тренировок: монография. Москва: Спорт, 2016. 464 с.

³ Современная система спортивной подготовки /под общей редакцией Б. Н. Шустина. Москва: Спорт, 2020. 440 с.

⁴ Платонов В.Н., Большакова И. Форсирование многолетней подготовки спортсменов и Юношеские Олимпийские игры. *Наука в олимп. спорте*. 2013. № 2. С. 37–42. DOI:https://doi.org/10.32652/olympic2013.2_%25x.

⁵ Gabbett T. J., Whyte D. G., Hartwig T. B., Wescombe H. The Relationship Between Workloads, Physical Performance, Injury and Illness in Adolescent Male

Сучасний рівень професійного футболу настільки високий, що вирішення основного завдання підготовки кваліфікованого спортивного резерву вимагає дедалі більшої спеціалізованої адаптації юного спортсмена та залишає мало можливостей для всебічного зміцнення його фізичного здоров'я.

Вихід із цієї ситуації поки що бачиться в тому, що для юних футболістів, які займаються в режимах інтенсивної спортивної підготовки, необхідно переглянути традиційні погляди на процес багаторічної спортивної підготовки і активного учасника (дитини) у цьому процесі^{7,8}.

При цьому, необхідно зазначити, що для досягнення, в перспективі, високого рівня спортивної майстерності, кожен етап багаторічної підготовки висуває високі вимоги, не тільки до змісту тренувального процесу та змагальної діяльності, але і до організації діяльності дитячого тренера. Іншими словами, прогрес сучасного футболу детермінований системою багаторічної та кваліфікованої діяльності тренера, а тим самим і ефективним функціонуванням системи підготовки спортивного резерву⁹.

Видається, що визначення концепції та організаційно-методичних підходів буде сприяти ефективності функціонування системи багаторічної підготовки юних футболістів.

1. Закономірності формування спортивної майстерності

Футбол, як і все в природі, має свої закони розвитку. Професійний футбол не виникає з нічого, він починається з футбольних шкіл, а школи – із вулиці. Раніше вулиці «сіяли», школи «вирощували», професійні команди «збирали врожай». Зник «вуличний футбол». Із ланцюга системи (вулиця – футбольна школа – професійна команда) випала дуже важлива перша ланка – вулиця.

Football Players. *Sports Medicine*. 2014. № 44 (7). P. 989–1003. DOI: 10.1007/s40279-014-0179-5.

⁶ Sniffen K., Noel-London K., Schaeffer M., Owoeye O. Is Cumulative Load Associated with Injuries in Youth Team Sport? A Systematic Review *Sports Med Open*. 2022. Vol. 4, № 117. P. 1–13. DOI: 10.1186/s40798-022-00516-w.

⁷ Николаенко В.В. Здоровьесберегающая направленность физической подготовки юных футболистов. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фіз. культури (фіз. культура і спорт)»*. 2014. Вип. 9 (50). С. 98–106. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/5945>.

⁸ García-Angulo A., García-Angulo F.J., Torres-Luque G., Ortega-Toro E. Applying the new teaching methodologies in youth football players: toward a healthier sport. *Frontiers in Physiology*. 2019. Vol. 10. P. 1–9. DOI: 10.3389/fphys.2019.00121.

⁹ Михалевский В.И. Футбол как социально-педагогическая система: методология, методика, управление: монография. Москва, 2010. 112 с.

У фізіології існує такий вираз: «Функція формує орган». Так-от, вулиця якраз і була тією функцією, яка формувала яскравих самобутніх футболістів, здатних досягти досить високого рівня техніко-тактичної майстерності, але найголовніше – стати креативною особистістю.

Значною проблемою зростання спортивної майстерності юних футболістів стала традиційна система навчання дітей через вправи, у яких споконвічно відсутні ігрові завдання з акцентуванням уваги на сприйняття та оцінку ситуацій, а вміння, які сформувалися, закріплюються в простих ситуаціях, що не вимагають прийняття рішень. Унаслідок цього у юних футболістів, недостатньо формуються просторове орієнтування й різнобічність застосування техніко-тактичних дій в ігрових, тренувальних і змагальних умовах^{10,11,12,13}.

Захоплюючись методом вправ, зовсім забули про гру – універсальний засіб для гармонійного розвитку, мислення та характеру. Футбол – це гра. Відповідно, і заняття має бути схожим на гру, навіть якщо воно проводиться без м'яча. Зараз моделлю заняття служить не гра, а вправа. Звідси й переконання, що все відбувається від ідеї (вправи), а не від природи (гри). Гра – засіб для розвитку абстрактного мислення – підміняється арифметикою. Але скільки не підраховувати техніко-тактичні дії (ТТД) – це всього лише кількісний показник, наслідок. Причину треба шукати в майстерності, що залежить від якості навчання.

Як справедливо зауважив український дитячий тренер П. А. Пономаренко¹⁴, «навчити грати за допомогою тільки одних вправ – утопія. Вправа – це теорія, а гра – практика. Хоч скільки не вправляйся з м'ячем, грати не навчишся». Солідарний із цією позицією відомий голландський фахівець R. Michels¹⁵, який звернув увагу на те, що на тренуванні не слід працювати над тим, із чим гравець навряд чи зможе зіткнутися на полі під час гри. Тренування повинно відбуватися у формі гри, так само, як і у «вуличному» футболі.

---

¹⁰ Комков В.Ю., Блинов В.А. Обучение через игру как основной принцип подготовки футболистов в возрасте 12-13 лет. *Педагогический ИМИДЖ*. 2019. Т. 13. № 2 (43). С. 39–51. DOI: 10.32343/2409-5052-2019-13-2-39-51.

¹¹ Швалева Т.А., Кузнецова Ж.В., Ермохин А.В. Техничко-тактическая подготовка юных футболистов на основе игровых заданий. *Мир науки, культуры, образования*. 2020. № 2 (81). С. 105–108. DOI: 10.24411/1991-5497-2020-00221.

¹² Терентьева О.С., Дерябина Г.И., Лернер В.Л. Когнитивный компонент в спортивной тренировке детей, занимающихся игровыми видами спорта. *Теория и практика физической культуры*. 2022. № 6. С. 26–29. DOI: 10.24411/1991-5497-2020-00221.

¹³ Wein H. Spielintelligenz im Fußball – Kindgemäß trainieren. Aachen: Meyer&Meyer. 2014. 397 S.

¹⁴ Пономаренко П.А. Учись видетъ поле. Донецк, 1994. 112 с.

¹⁵ Michels R. Team building the road to success. Reedswoain, 2013. 218 p.

Показовий підхід прийнятий Федерацією футболу Італії, яка в роботі з юними футболістами робить акцент на широкому використанні ігор та ситуаційних ігрових завдань, які повинні починатися якомога раніше, не чекаючи становлення техніки, оскільки останнє покращуватиметься завдяки побудові тренувального процесу відповідно до вимог реальної гри¹⁶.

Важливо, щоб тренер, навчаючи техніці, ставив юного гравця в такі умови, коли той свідомо сприймав і своєчасно оцінював ефективність своїх дій, тим самим створював позитивну мотивацію для навчання.

Наступний момент – те, що технічну підготовку не можна розглядати окремо від тактичної^{17,18,19}. Техніка повинна забезпечувати тактику. Тільки в такому поєднанні техніка стає справді ігровою, тому що іншої у футболі не буває.

Функціональність і ситуаційність, як підкреслює S. D'Ottavio²⁰, повинна лежати в основі процесу навчання. Немає ніякого сенсу тренувати техніку тільки для техніки, якщо це не пов'язано (функціональність) зі змістом (ситуація) і підтверджено практичним застосуванням.

В контексті сказаного потрібно внести певну ясність у поняття «змагальна діяльність», «техніко-тактична діяльність» та «тактико-тактична діяльність».

Академік А. М. Леонтьєв²¹ розробив концепцію про три рівні в структурі діяльності, яка спирається на уявлення про відносини між діяльністю, дією й операцією як основними відносинами в структурі діяльності. Структурні рівні діяльності, розкриваючи її якісні характеристики як процесу, указують на відмінність діяльності від інших життєвих процесів. Поняття «дія» та «операція» розкривають відмінності між внутрішніми частинами, які складають процес діяльності, та відмінності між процесом і його складовими частинами, оскільки проста сума дій не дає уявлення про діяльність у цілому.

---

¹⁶ Guida tecnica per le scuole di calcio / Federazione Italiana Giuoco Calcio: Settore Giovanile e Scolastico. Roma, 2008. 572 p.

¹⁷ Пономаренко П. А. Нынешним методикам уже лет 50. *Футбол-Профи*. 2005. С. 10–15. <https://www.dokaball.com/trenirovki1/trenerskaya/501-p-aponomarenko-nyneshnim-metodikam-uzhe-let-50>.

¹⁸ Michels R. Team building the road to success. Reedswain, 2013. 218 p.

¹⁹ Wein H. Spielintelligenz im Fußball – Kindgemäß trainieren. Aachen: Meyer&Meyer. 2014. 397 S.

²⁰ D'Ottavio S. L'apprendimento della tecnica calcistica: come rendere funzionale l'insegnamento. *Scuola dello Sport*, 2011. N. 91. S. 49–57. URL: <https://www.bisp-surf.de/Record/PU201203001924/Solr>.

²¹ Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Книга по Требованию, 2012. 130 с.

Уявлення про діяльність як про дію, пов'язану із задоволенням певної потреби, не відповідає уявленню про діяльність, що складається з безлічі послідовно впорядкованих дій. Друге визначення створює уявлення не про різні рівні структури діяльності, а про відносини між процесом і його складовими частинами.

У зв'язку з цим стає зрозумілою помилка тих дослідників, які, аналізуючи змагальну діяльність футболістів, обмежуються вивченням складових дій та операцій, зокрема, коли у якості узагальненої характеристики структури змагальної діяльності виділяються, наприклад, час або метраж дій у певній зоні інтенсивності її виконання. Склавши час чи метраж, можна отримати уявлення про кількість фізичної роботи при виконанні цих дій. Але це анітрохи не наблизить до розуміння сутності змагальної діяльності, оскільки не дасть змоги з достатньою впевненістю стверджувати про ефективність дій футболістів, а тим більше чи перемаже команда в матчі, що гравці при цьому відчували і заради чого вони все це робили.

У практиці футболу дії та операції часто не розділяються. Так, ведення м'яча – це операція, яка спільно з іншими реалізує дії, наприклад відхід від опікуна, створення чисельної переваги на певній ділянці ігрового поля, створення вільного простору для партнера тощо. У кваліфікованих футболістів це відбувається злитно, у той час як для новачка саме ведення м'яча може бути дією – уся увага приділяється його технічним елементам (операціям).

Звідси – дії футболіста з м'ячем на початковому етапі підготовки слід розглядати як технічні або, що більш точно, як техніко-тактичні, а на наступних етапах навчання – тактико-технічні.

Стосовно термінології, то футбольний фахівець А. В. Такмаков²² висловив свою думку. Так, техніко-тактичні дії – це виконання окремих елементів техніки в тактичних комбінаціях, а тактико-технічні – програма групової взаємодії – комбінації, створені групою або командою гравців із використанням будь-яких технічних елементів.

Варто відзначити, що будь-які групові або командні дії складаються з індивідуальних дій, а отже, більш чітко уявляється класифікація з поділом на дії гравця з м'ячем і без м'яча, де майстерність дій гравця із м'ячем визначається рівнем володіння технічним прийомом у поєднанні зі ступенем розвитку мислення, тобто вмінням гравця застосовувати технічні навички відповідно до ігрової ситуації і, що важливо, розв'язувати тактичні завдання ще до прийому м'яча. Стосовно дій гравця без м'яча необхідно говорити про індивідуальні, групові та командні тактичні дії.

---

²² Такмаков А. В. Матрица футбола. Краснодар : ООО «Касп-плюс», 2009. 114 с.

У контексті багаторічного процесу навчання необхідний відповідний поділ на види підготовки з інтерпретацією тренувальних впливів.

Таким чином, слід, по-перше, зробити акцент на якість та ефективність тренувального процесу, спрямованого на індивідуальний розвиток та підготовку креативного гравця. По-друге, проводити навчально-тренувальні заняття в ігровій формі на високому емоційному фоні з обов'язковим врахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей. Саме застосування ігрового методу є ключовим моментом для ефективного навчання, у процесі якого розвиваються індивідуальні можливості, формується ігровий інтелект, закладаються основи техніко-тактичної майстерності дитини, які надалі визначатимуть тактико-технічний потенціал гравця на професійному рівні.

Щодо техніко-тактичної та тактико-технічної підготовки, то, з методичного погляду, доцільно розділити її на три етапи. Поетапна система підготовки створює сприятливі умови для поступового навчання.

Завдання першого етапу – закласти різнобічну базу загальних і спеціальних рухових навичок. Без фундаменту, що складається з чудової координованості, спеціальних рухів, доведених до автоматизму, про технічне зростання не може бути й мови, оскільки подальший рівень розвитку тактико-технічної майстерності багато в чому залежить від рівня розвитку координаційних здібностей.

Завдання другого етапу розв'язується за допомогою комплексних завдань. Футболіст повинен навчитися техніці володіння м'ячем у різних взаємопов'язаних із грою діях. Комплексні завдання – одна зі щаблів у нескінченних сходах удосконалення від простого до складного.

Завдання третього етапу – навчити гравця ефективно та якісно застосовувати технічні прийоми в екстремальних умовах і розв'язувати тактичні завдання до прийому м'яча. Цієї форми організації навчання (виконання технічних прийомів в екстремальних умовах) потрібно дотримуватися на кожному занятті, дещо видозмінюючи тільки зміст.

Аналіз організації та проведення навчально-тренувального процесу у дитячих клубах з футболу показав, що змістовна складова спортивної підготовки, як і методика навчання юних футболістів, залишається практично незмінною.

Час показав, що на сучасному етапі розвитку футболу програмування тренувального процесу має ґрунтуватися на розвитку тих рухових здібностей, які найбільше відповідають вимогам сучасного швидкісного футболу^{23, 24 25}. Основою такого програмування мають стати модельні

---

²³ Haugen T. The role and development of sprinting speed in soccer: Doctoral thesis at University of Agder, 2014. 69 p.

характеристики футболіста високої кваліфікації^{26, 27}. Отже, щоб досягти вершин спортивної майстерності, дітям слід наскільки можливо розвивати та вдосконалювати рухові здібності, що відповідають ідеальному (модельному) футболістові. Варто зазначити, що у спорті, тим більше у футболі, ідеалу немає і не може бути. Досягнення ідеалу це кінець розвитку, а таке в принципі неможливе. Але одне можна стверджувати безперечно: тенденції у світовому футболі мають бути важливим орієнтиром для кожної футбольної нації. І той, хто правильно їх визначить та відповідно організує тренувальний процес на різних етапах багаторічної підготовки з відповідними завданнями, пріоритетами та змістом, той і домінуватиме у сучасному футболі.

Світовий закон розвитку – це рух у бік найменшого опору. У науці цей закон сприймається, як закон найменших витрат енергії, а у повсякденному розумінні – це закон раціонального гармонійного розвитку. На зорі становлення футболу цьому закону відповідала система «вуличного» футболу, найприродніша система, яка відповідає потребам та бажанням дитини. У таких умовах видатними гравцями ставали передусім ті, хто до футболу найбільше відповідали через свої природні дані, кому футбол давався легко, приніс справжню насолоду та задоволення.

Але згодом, коли позиції «вуличного» футболу зайняв «організований» футбол, перевагу здобула ідея, що футбол – це важка та складна робота з відповідними підходами до вибору засобів тренувальних впливів. У результаті насолоду грою замінили на монотонну роботу з виконанням значних за обсягом та інтенсивністю навантажень, яку юні футболісти мають «освоїти» та реалізувати у змагальній діяльності. Дедалі більше тренувальної та змагальної діяльності стало відповідати цим вимогам. Природно, що такий футбол втратив свою привабливість, перетворившись із гарної захоплюючої гри, на змагання, хто кого перебігає і виявиться сильнішим у єдиноборствах.

---

²⁴ Marín K., Castellano J. High-speed running distance and frequency in football training: When and how are they stimulated in a microcycle? *International Journal of Sports Science & Coaching*. 2022. DOI: 10.1177/17479541221107982.

²⁵ Hostrup M., Bangsbo J. Performance Adaptations to Intensified Training in Top-Level Football. *Sports Medicine*. October 2022. DOI: 10.1007/s40279-022-01791-z.

²⁶ Nassis, G. P., Massey, A., Jacobsen, P., Brito, J., et al. Elite football of 2030 will not be the same as that of 2020: Preparing players, coaches, and support staff for the evolution. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*. 2020. № 30(6). P. 962–964. DOI: 10.1111/сm.13681.

²⁷ Pertsukhov A. Model characteristics of leading football players of different positions. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*. 2021. № 1(81). P. 47–58. DOI: <https://doi.org/10.15391/snsv.2021-1.007>.

Такий стан речей у вітчизняному дитячо-юнацькому футболі був зумовлений неправильно обраними пріоритетами та орієнтирами у багаторічній підготовці юних футболістів. Прогресивні ж у футболному відношенні країни, які заздалегідь правильно визначили, який футбол буде затребуваний у майбутньому, перебудували всю систему підготовки юних талантів, нівелювали значущість спортивного результату, особливо на етапах початкового навчання, наголосили на розвитку у дітей креативності та індивідуальних здібностей з широким використанням елементів «вуличного» футболу та виконанням рухових завдань, максимально наближених до умов реальної гри^{28,29,30,31,32}.

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що чим більше навчатимемо за старою методикою, тим більше зусиль необхідно буде витратити на перенавчання молоді у професійному футболі.

Вихід із ситуації один: змінити стратегію підготовки спортсменів різного віку та кваліфікації, нівелювати протиріччя між тренувальною та змагальною діяльністю, визначити пріоритети, зміст та технологію навчання з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей юних футболістів, а також сучасних тенденцій розвитку футболу^{33,34}. Варто зазначити, що футбол це швидкість прийняття рішення, швидкість реалізації, швидкість переміщення та інших дій у відповідь на ігрові ситуації, що швидко змінюються.

Треба рішуче уникнути практики навчання рухових навичок, які не застосовуються в змагальній діяльності. Це стосується не лише техніки, а й усіх аспектів спортивної підготовки футболіста. По суті,

---

²⁸ Browaeys B. The Philosophy of youth development at the Belgian FA. UEFA STUDY GROUP, 2010. 38 p.

²⁹ Fussball ist Zukunft: Konzeption des DFB-Fußballentwicklungsplans. Munster: Philippka-Sportverlag, 2007. 122 p.

³⁰ Hyballa P. Mythos niederländischer Nachwuchsfußball. Aachen: Meyer&Meyer, 2011. 236 p.

³¹ Krasnoff L. S. Spain v. France: Blueprints for Developing Soccer Talent? Fairfax: George Mason University: The Center for the Study of Sport and Leisure in Society, 2012. 59 p.

³² Nikolaienko V., Prots R., Romanenko V., Halaidiuk M., et al. The Characteristics of Building Long-Term Training Systems for Footballers in Foreign Countries. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14 No. 2. P. 268–283. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/580>.

³³ Nikolaienko V., Vorobiov M., Chopilko T., et al. Aspects of increasing efficiency of young football player's physical training process. *Sport Mont*. 2021. № 19. P. 3–9. DOI: [10.26773/smj.210909](https://doi.org/10.26773/smj.210909).

³⁴ Nikolaienko V., Maksymchuk B., Donets I., Orson P., Verbyn N., et al. Cycles of training sessions and competitions of youth football players. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2021. Vol. 13, Iss. 2. P. 423–441. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/429>.

базова підготовка хлопців, відірвана від реальності, не лише малоефективна, а й шкідлива, оскільки не дозволяє молодим спортсменам реалізувати себе у професійному футболі. Психологічна невпевненість та скутість у рухах, відсутність «свободи» мислення та швидкісної техніки володіння м'ячем – це ті характеристики, які притаманні юним футболістам. З таким психологічним та техніко-тактичним «багажем» гравцю, навіть якщо він швидко прийняв правильне рішення, необхідно показати високий рівень виконавської майстерності, але з цим якраз і проблема. Тому футболіст, як правило, йде шляхом найменшого опору, приймає найпростіші рішення, що легко передбачаються суперником. В результаті виходить не те, що футболіст задумав, а те, що він може зробити. Задумати можна все, а ось практично виконати у грі можна лише те, що дозволяє особиста майстерність футболіста. А воно в більшості випадків зводиться до хороших навичок жонглювання м'яча, обведення стійок, а не суперника, досить високої техніки виконання ударів по нерухомому м'ячу або по м'ячу, який повільно котиться, а також прийому м'яча в статичному положенні або на середній швидкості пересування. Здавалося б, нічого страшного в цьому немає. Але якщо розглянути цю проблем глибше, то насправді виявляється, що велика кількість погано освоєних чи непотрібних технічних прийомів лише заважає футболістові у грі своїм неякісним неусвідомленим проявом. І цьому є таке наукове пояснення.

Традиційні системи підготовки спортсмена ґрунтуються на тому, що тіло саме себе збудує, тільки виконуй правильно необхідні рухові завдання. І досі більшість наукових праць присвячених футболу, виходить їх цього застарілого за своєю половинчастістю погляду на спортсмена, як на бездушне біологічне утворення.

Тренування футболіста – це передусім процес, спрямований на формування психічних програм з управління своїм тілом. І які програми засвоює той чи інший спортсмен, то тільки вони та ні які інші керують ним у його руховій діяльності. Тому все програмування тренувального процесу має виходити з фундаментального положення про пріоритет психіки як початкового керуючого початку абсолютно всієї практичної діяльності людини (І. М. Сеченов, 1863; М. Є. Введенський, 1950; І. П. Павлов, 1954; А. А. Ухтомський, 1966; Д. Н. Узнадзе, 1966; та ін).

Необхідно зрозуміти просту істину, що все спочатку відбувається в голові у людини, там початок всіх початків, а тіло тільки виявляє на видимому фізичному рівні процеси, що відбуваються в мозку у людини. Тіло людини без управління мозком у своїх рухах абсолютно не самостійне і якщо мозок не прийме жодного рішення, то тіло не зрушиться. І навчати будь-чому, треба не тіло, а мозок, який керує

тілом, оскільки у процесі навчання відбувається запровадження нових інформаційних програм у загальну інформаційну структуру людини. Невірно міркувати, що гравці краще гратимуть, якщо у них збільшиться обсяг легень, або краще гратимуть головою, якщо зросте сила м'язів ніг. Для того, щоб навчити грати у футболу на хорошому рівні, не потрібно спрощувати футбол до рівня рухової активності, а необхідно концентрувати увагу на вирішенні рухових завдань у процесі гри у футболу. Звідси успіх у навчанні визначатиметься кількістю та якістю потрібної інформації з управління своїм тілом, які засвоїв вихованець.

Людська психіка влаштована таким чином, що все, що з людиною відбувається, залишається у глибинах його пам'яті (підсвідомості). Навіть якщо подія чи якась дія сталася з людиною лише один раз, то вона все одно залишається в людині назавжди і навіть у тому випадку, якщо людина про неї нічого не пам'ятає.

Будь-яка рухова дія людини заснована на інформації, що знаходиться в пам'яті, і складається з найдрібніших рухів, що становлять один великий або один маленький руховий акт, виходячи з миттєвих, а у футболі «сіюсекундних» потреб. Будь-які рухові акти людини можуть стати автоматичними і вилучатися з пам'яті свідомо або проявлятися само собою у відповідь на якийсь навчений або не свідомо створений пусковий стимул. Пусковий стимул – це внутрішній сигнал, що запускає якісь дії людини у відповідь на навколишнє оточення. Він може бути усвідомленим чи неусвідомленим, тобто автоматичним. Ось у цьому неусвідомленому прояві і полягає вся проблема погано засвоєних і найголовніше непотрібних дій, а тим більше коли пусковий стимул активує ті рухові навички, які за своєю структурою (біомеханікою) не підходять для успішних дій у певній ігровій ситуації. Оскільки на заняттях удосконалюють багато малоприсаєданих у сучасному футболі технічних навичок, але добре засвоєних, то, природно, пусковий стимул вибирає та активує саме їх.

Звідси, здавалося б, парадоксальний висновок: щоб поліпшити технічну майстерність юних футболістів треба, не скорочуючи навчальний час на технічну підготовку, а істотно зменшити різноманітність технічних прийомів, що вивчаються, а ті технічні дії, які не присаєдані для сучасного швидкісного футболу, виключити з тренувального процесу повністю. Особливо це стосується технічних прийомів, що виконуються у статичному положенні. Треба чітко усвідомити той вже незаперечний факт, що вміння виконувати будь-який технічний прийом на місці автоматично не переноситься на його виконання у русі. Один і той же технічний прийом, що виконується на місці та в русі – це абсолютно різні рухові дії з різною біомеханікою їх виконання. І природно, у процесі

навчання вони теж повинні розглядатися як два різних технічних прийоми і пріоритет треба віддавати діям у русі.

Разом з тим, варто відзначити ще один важливий факт: навіть один і той же технічний прийом, який застосовується на невеликій швидкості, буде погано виконуватися на максимальній швидкості. Тому така рухова навичка тільки тоді вважатиметься добре засвоєною, коли футболіст зможе її стабільно і правильно здійснювати на будь-якій швидкості аж до максимальної, що разом зі швидкістю тактичного мислення визначатиме високий ігровий рівень футболіста.

Виходячи з цього, пріоритетним напрямом у технічній підготовці юних футболістів має стати виконання спеціалізованих рухових завдань, які відповідають вимогам змагальної діяльності в обраному виді спорту, а саме на швидкості та в умовах активного протистояння, дефіциту часу та обмеженого простору^{35 36 37}.

2. Організаційно-методичні аспекти вдосконалення тренувальної та змагальної діяльності

Тенденції розвитку сучасного футболу визначають розробку довгострокових програм з підготовки висококваліфікованого спортивного резерву для професійного спорту. Підготовка юних футболістів повинна базуватися на стрункій спадкоємній методиці тренування, що забезпечує ефективне становлення спортивної майстерності, систематичне зростання функціональних можливостей та належну їхню реалізацію³⁸. При цьому основним критерієм ефективності тренувального процесу на початкових етапах підготовки юних футболістів має бути планомірний розвиток рухових якостей та набуття рухових навичок, а потім успішність змагальної діяльності^{39,40}.

---

³⁵ Пономаренко П. А. Нынешним методикам уже лет 50. *Футбол-Профи*. 2005. С. 10–15. <https://www.dokaball.com/trenirovki1/trenerskaya/501-p-a-ponomarenko-nyeshnim-metodikam-uzhe-let-50>.

³⁶ Schomann P., Bode G. Vieth Norbert Kinderfußball: Ausbilden mit Konzept 1. Munster, 2020. 368 p.

³⁷ Van Lingen B. The Official Guide to Coaching Youth Football. World Football Academy, 2016. 256 p.

³⁸ Платонов В.Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения. Киев: Олимпийская литература, 2015. 1432 с.

³⁹ Nikolaienko V., Maksymchuk B., Donets I., Orson P., Verbyn N., et al. Cycles of training sessions and competitions of youth football players. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2021. Vol. 13, Iss. 2. P. 423–441. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/429>.

⁴⁰ Vargas F. S. Fundamental Movement Skills and Their Application to Sports Initiation. Barcelona: The Instituto Nacional de Educación Física de Barcelona University of Barcelona, 2005. 27 p.

На думку фахівця з дитячого футболу П.О. Пономаренка⁴¹, якщо йти до майстерності через результати, до мети наближаєшся швидко, але від майстерності далі. Якщо до результату йти через майстерність, то шлях до мети буде довшим, зате до досконалості все ближче.

Видається, що саме цільова спрямованість на довгострокову підготовку перспективних футболістів має визначати організаційно-методичні особливості тренувальної і змагальної діяльності.

Аналіз дитячого футболу дозволив окреслити низку закономірностей та проблем, які стримують її розвиток:

- рівень дитячого футболу неминуче падає у тому випадку, коли тренерів більшою мірою хвилює спортивний результат, ніж стиль гри чи природний прояв творчості та майстерності юними гравцями. Ця закономірність визначається у тих клубах, де її статус, як і критерії оцінки ефективності роботи тренера, визначаються спортивними досягненнями команди, а не індивідуальним розвитком та особистісним зростанням гравця, не якістю процесу навчання та гри команди;

- якість навчання юних футболістів знижується в умовах, коли включаючи їх у регулярну змагальну діяльність з раннього віку, керівники футболу тим самим не заохочують творчих тренерів, які думають, а стимулюють функціонерів, які забезпечують високе турнірне становище команди, а не сприятливі умови для індивідуального розвитку гравців;

- існуюча система багаторічної підготовки юних футболістів неминуче призводить до великих кадрових втрат. Це стосується перспективної обдарованої молоді, оскільки їй, в першу чергу, доводиться витримувати напружений графік змагань та тренувань, що призводить до того, що вони часто не в змозі продовжувати працювати над підвищенням своєї майстерності та творчих можливостей. У результаті багато хто з них «вигоряє» і достроково завершує спортивну кар'єру в підлітковому віці.

Визначено, що діючі кількісно-часові нормативи тренувальної діяльності в дитячо-юнацькому футболі призводять до використання найбільш потужних засобів впливу на організм спортсмена, задовго до досягнення нижньої межі оптимальної вікової зони демонстрації перших великих успіхів. У цьому компоненті вітчизняна система підготовки значно перевершує провідні академії Європи (рис. 1 і 2).

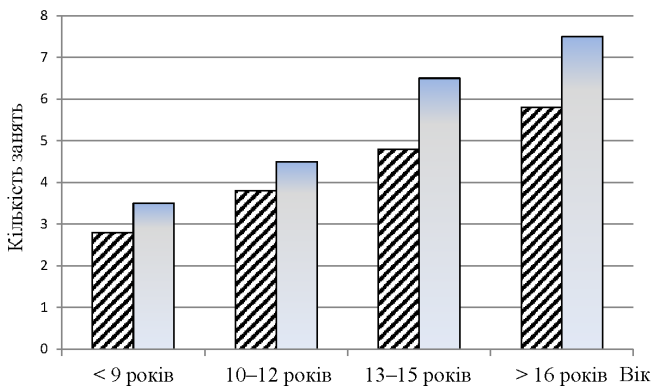
Наведені результати свідчать, що єдиною метою проведення тренувального процесу є досягнення позитивного результату в змаганнях.

При таких умовах, спрямованість та зміст підготовки юних футболістів зводиться до наступного:

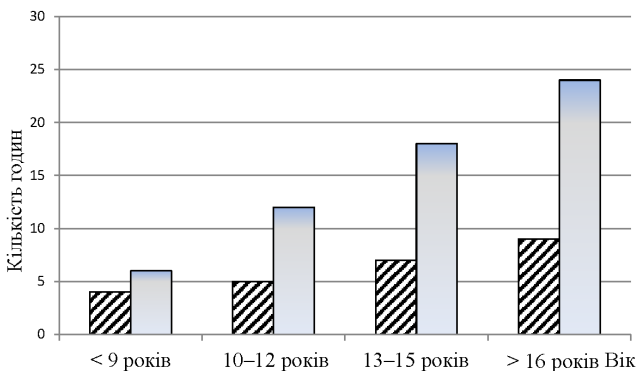
---

⁴¹ Пономаренко П. А. Учись видеть поле. Донецьк: РИП «Лебедь», 1994, 112 с.

- атлетична підготовка, заснована на вмінні виконувати дії швидко-силового характеру, тобто вести єдиноборства;
- групові взаємодії, що обумовлюють мінімум імпровізації та прийняття, в основному, простих рішень;
- командна гра, як правило виключає короткі та середні передачі, дриблінг у першій та другій зонах.

Рис. 1. Тижневий режим навчально-тренувальної роботи в футбольних академіях Європи (n=20) і спортивних школах України (n=20): ▨ – Європа; □ – Україна

Рис. 2. Тижневий режим навчально-тренувальної роботи в футбольних академіях Європи (n=20) і спортивних школах України (n=20): ▨ – Європа; □ – Україна

Негативний вплив цього аспекту в контексті підготовки юних футболістів визначається вибраними засобами реалізації. Практика нерідко свідчить, що технічна команда, яка грає в комбінаційний футбол, програє атлетичній команді, яка не показує видовищний футбол. Існує достатньо прикладів, коли фізично розвинені гравці (акселерати) роблять за вказівкою тренера довгу безадресну передачу з подальшою силовою боротьбою за м'яч, де перевага, через антропометричні параметри, у їхніх партнерів по команді. Головне подалі від воріт, неважливо як. На жаль, така практика поширена і гри дітей перетворюються на бездумну гру з великою кількістю єдиноборств.

Як наслідок переважна більшість тренерів обирає прагматичну гру із застосуванням нескладних засобів навчання для досягнення заповітного результату. Ціна цього процесу – відсутність повноцінної тактико-технічної освіти, та виключення з гри імпровізації та тих тонкощів, які роблять гру видовищною, а гравця креативним та майстерним.

Таким чином, націленість на «перемогу за будь-яку ціну» призводить, з одного боку, до форсування тренувального процесу і як наслідок до передчасного виснаження дитячого організму та травматизму, з іншого боку, порушує основні принципи та закономірності побудови тренувального процесу на етапах багаторічної підготовки, що призводить до дисбалансу між рівнем підготовленості юних футболістів та вимогами професійного футболу^{42,43}.

У цьому контексті, для збереження здоров'я юних футболістів показовою є організація тренувального процесу в одній з провідних академій світу AFC «Аjax», де збільшення кількості тренувальних днів на тиждень відбувається поступово, а дворазові тренування на день починають проводити тільки у старших вікових групах, до складу яких входять футболісти 17 років (табл. 1).

Разом з тим, необхідно зрозуміти, що з початку систематичних занять спортом і до потрапляння у професійний спорт, система змагань має бути підпорядкована системі підготовки⁴⁴.

Свого часу, оцінюючи доцільність участі юних спортсменів у регулярних змаганнях з раннього віку, відомі фахівці І. Balyi (2001), R. Michels (2001) дійшли висновку, що діти в ранньому віці не повинні

---

⁴²Bailey, R., Collins, D., Ford, P., Mac Namara A., Toms, M. and Pearce, G. Participant Development in Sport: An Academic Review. Sports Coach UK, 2010. 134 p.

⁴³ Turner T. Total Player Development. Indianapolis: Ohio Youth Soccer Association, 2006. 91 p.

⁴⁴ Платонов В.Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения. Киев: Олимпийская литература, 2015. 1432 с.

брати участь у змаганнях, де ведуться таблиці та передбачається офіційний розподіл між учасниками.

Таблиця 1

**Побудова семиденного тренувального мікроциклу
в академії AFC «Ajax»⁴⁵**

Вік	Кількість занять в неділю
U 8	два
U 9	два
U 10 –11	три
U 12 –13	три
U 14	чотири
U 15	чотири
U 17	п'ять (два рази двохразові заняття)
U 18 –19	шість днів (два рази двохразові заняття)

Звідси випливає, що, по-перше, необхідно нівелювати значущість спортивного результату через відміну офіційних змагань до 12-ти років, а в ідеалі – до середини підліткового віку. Таким чином, у разі, коли перемога менш важлива, ніж розвиток, усі гравці отримують рівноцінну можливість грати та якісніше навчання.

На даний час Федерації футболу Іспанії, Португалії, Голландії, Німеччини, Англії, Шотландії тощо офіційно заборонили участь дітей до дванадцятирічного віку у регулярних змаганнях.

По-друге, організувати гнучку систему проведення змагань для дітей 7–11 років, за якої змагальний сезон буде поділено на три частини, кожна з яких завершується турніром або фестивалем. Тривалість кожної частини збільшуватиметься у міру того, як діти стають старшими. Так, діти семи та восьми років братимуть участь у двотижневих, дев'яти та десяти років – у чотиритижневих, а одинадцятирічні – у шести-тижневих турнірах.

В основі такого підходу закладена освітня модель навчання, за якої діти залучені до процесу навчання із сесійною участю в іграх та фестивалях, де результат відходить на друге місце, а на перше місце виходить індивідуальність, розвиток творчих можливостей дитини, задоволення її потреб.

Дане положення було запроваджено Союзом європейських футбольних асоціацій (UEFA) при ліцензуванні футбольних клубів стосовно вимог до складання програм з навчання юних футболістів, що

---

⁴⁵ Van Lingen B. The Official Guide to Coaching Youth Football. World Football Academy, 2016. 256 p.

базуються на вирішенні стратегічних завдань, де пріоритет віддається індивідуальному розвитку гравця, а досягнення спортивних результатів відходить на другий план («спочатку розвиток, потім – результати») ⁴⁶.

По-третє, встановити оптимальний режим та формат змагальної діяльності для кожного віку.

Численними дослідженнями було встановлено, що при меншому форматі гри, діти виконують більше дотиків м'яча, дриблінгу та ударів по воротах, більше переходів від атаки до оборони і навпаки, а спрощена тактична обстановка робить більш простим процес прийняття рішень, а гру візуально зрозумілою для дітей ^{47,48,49}.

Основний зміст організаційно-методичного аспекту полягає в оптимізації, відповідно до вікових особливостей, умов проведення змагань серед дитячих команд з футболу ⁵⁰. У низці європейських країн вже тривалий час існує практика диференціювання регламентних норм щодо розмірів футбольних полів, кількісного складу команд та тривалості матчу залежно від віку учасників змагань ^{51,52,53,54,55}.

Тренеру, у навчальному процесі, необхідно враховувати, що адаптація дитини повинна йти, перш за все, не до змагальних розмірів ігрового поля, а до режимів змагання і ці режими змагання бажано обмежувати в просторі і в часі.

Чому в сучасному футболі так затребувана особистість з її особливими, індивідуальними перевагами? Неординарність мислення дозволяє відкривати нові обрії тактико-технічної реалізації футболіста.

---

⁴⁶ UEFA Club Licensing System Manual (Version 2.0). UEFA, 2006, 286 p.

⁴⁷ Bergmann F., Meier C., Braksiek M. Involvement and performance of U9 soccer players in 7v7 and 5v5 matches during competition. *German Journal of Exercise and Sport Research*. 2021. № 52. P. 125–134. DOI: 10.1007/s12662-021-00752-4.

⁴⁸ Garcia-Angulo A., Ortega-Toro E., Giménez-Egido J. M., Garcia-Angulo F.J. et al. Short-term effect of competition rule changes on collective effectiveness and self-efficacy in youth football players. *Psychology of Sport and Exercise*. 2020. Vol. 49. DOI: 10.1016/j.psychsport.2020.101688.

⁴⁹ Lex H., Simon M., Schwab S. Insights into the application of soccer-specific actions in established and new game forms of youth soccer. *German Journal of Exercise and Sport Research*. 2022. № 52(5). DOI: 10.1007/s12662-021-00748-0.

⁵⁰ Van Lingem B. The Official Guide to Coaching Youth Football. World Football Academy, 2016. 256 p.

⁵¹ Fenoglio R. The Manchester United 4 V 4 Pilot Scheme for Under. *The Football Association Coaches Association Magazine*, 2003. N 6(4). P. 21–24. <https://laysl.org/resources/SmallSided/ManUtd4v4.pdf>.

⁵² Kormelink H., Seeverens T. Developing Soccer Players: The Dutch Way. Versand, onLi Verlag, 1997. 143 p.

⁵³ Talentförderprogramm: Leitfaden für die Ausbildung. Munster: Philippka-Sportverlag, 2002. 289 p.

⁵⁴ Wein H. Futbol a la medida del niño. Gradagymnos, 2004. Vol. 1. 290 p.

⁵⁵ Ibid. Vol. 2. 253 p.

Оригінальність, творчий підхід допомагають знаходити нові сили та ресурси у підготовці юних спортсменів. Як зазначає В.М. Платонов⁵⁶, основною стратегією у тренуванні має бути не згладжування індивідуальності, а, навпаки, розвиток сильних сторін організму та особистості спортсмена як провідної умови досягнення ним високих результатів. Акцентовано виявляти сильні сторони дитині допомагає варіативність тренування, організована за принципом змагання.

Таким чином, основний зміст організаційно-методичного аспекту полягає в оптимізації тренувальної та змагальної діяльності юних футболістів, відповідно до вікових особливостей фізичного розвитку та психо-функціонального потенціалу дітей.

3. Тренерські підходи управління спортивною діяльністю

Досягнення успіху у сучасному футболі не є фактом випадково показаного результату. Це – результат багаторічної спільної роботи спортсменів і тренерів у оволодінні техніко-тактичною (тактико-технічною) майстерністю, вдосконаленні рухових, психічних та особистісних якостей у поєднанні з ефективним застосуванням медико-біологічних засобів підвищення працездатності та прискорення відновлювальних процесів. При цьому для досягнення, у перспективі, високого рівня спортивної майстерності, кожен етап багаторічної підготовки висуває високі вимоги до змісту та організації діяльності дитячого тренера. Іншими словами, прогрес сучасного футболу детермінований системою багаторічної та кваліфікованої діяльності тренера, а тим самим і якісним функціонуванням системи його підготовки^{57,58}.

Свого часу Л. В. Hendry (1978) вивчив особистісні особливості, необхідні ідеальному тренеру, опитавши для цього спортсменів та самих тренерів. Порівняння результатів опитування тих та інших дало схожі результати: тренер має бути відкритим, товариським, емоційно-стійким, здатним керувати спортсменом, особливо в умовах змагальної діяльності. У нього має бути досить високий інтелект, розвинена впевненість у собі, практичність. Він має бути новатором, заповзятливим, рішучим та самостійним. Разом з тим, при аналізі психологічних особливостей тренера було встановлено суттєвий факт, що їхні власні уявлення про «ідеального» тренера значно розходяться

---

⁵⁶ Платонов В.Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения. Киев: Олимпийская литература, 2015. 1432 с.

⁵⁷ Михалевский В.И. Футбол как социально-педагогическая система: методология, методика, управление: монография. Москва, 2010. 112 с.

⁵⁸ Schlesinger T., Löbig A., Ehnold P., Nagel S. What is influencing the dropout behaviour of youth players from organised football? *German Journal of Exercise and Sport Research*. 2018. Vol.48, No.2. pp.176–191. DOI : 10.1007/s12662-018-0513-4.

з дійсністю. Збіг був лише за двома характеристиками – схильності до домінування (управління іншими) та готовності прийняти нове.

Такого ж висновку дійшов і В. С. Ogilvie (1982), який визначив, що тренери мають твердий характер, стійкість до психічної напруги, незалежність, твердість і реалістичність поглядів, високу авторитарність, тобто прагнення керувати спортсменами, ґрунтуючись на власній думці.

Вивчення психологічних особливостей «успішних та неуспішних» тренерів не дало істотних відмінностей. Разом з тим, на думку американського психолога Б. Дж. Кретті (1978), успіх у тренерській роботі значною мірою залежить від знань, якими володіє тренер, від того, як він будує свої відносини зі спортсменами. Для тренерів, які швидко сприймають все нове, характерне прагнення до творчості, і їхні дії не замикаються вузькою програмою. Вони активно спілкуються з колегами, в курсі всіх подій, знають все про свій вид спорту у масштабах країни та на міжнародній арені. Більше того, успішно працюючі тренери мають певні педагогічні якості, оскільки існує пряма залежність між здібностями викладача і набуттям знань і навичок спортсменами.

Так, К. Д. Ушинський (1974) встановив, що вплив особистості вчителя на молоду душу становить ту виховну силу, яку не можна замінити ні підручниками, ні моральними сентенціями, ні системою покарань та заохочень. Тому виправдана думка, яка існує серед педагогів, що особистий приклад – найкраща проповідь. На це звернули увагу Є. Н. Шиянов (1999) та Г. І. Хазяїнов (2006), які зазначили, що тренер зобов'язаний постійно стежити за собою, пред'являти до себе високі вимоги, пам'ятаючи, що педагог – це людина, фахом якої є правильна поведінка.

Фахівці Г. Д. Бабушкін (1985), Л. А. Зеленов (1986), І. П. Волков (2006) наполягають на тому, що дитячому тренеру необхідно постійно контролювати свою поведінку у зв'язку з сильно розвинутою у юних спортсменів схильністю до копіювання, що пояснюється дією у розвитку спортсмена однієї з найважливіших механізмів розвитку особистості – наслідування. Однак дуже важливо знати, що, на жаль, механізм наслідування є несвідомим, тобто юні спортсмени копіюють суто зовнішні прояви та манери поведінки тренера, які не завжди є позитивними. Підлітки та юнаки вже наслідують вчинки та дії тренера свідомо, як референтної особистості, часом не замислюючись над тим, наскільки моральна ця поведінка, мимоволі копіюючи не лише гарні звички тренера, а й погані. У тих же випадках, коли спортсмен має досить розвинену критичність і здатний відокремити погане від доброго, тренер може втратити авторитет в його очах, якщо його слова та дії розходяться з вчинками. Тому тренер, як

підкреслюють А. А. Деркач (1981) та А. Я. Корх (2000), має демонструвати одержимість та відданість своїй роботі, яка передається і учням. Діти на прикладі тренера починають розуміти, що робота – це одна з головних цінностей у житті людини, що вона приносить радість не тільки самому собі, а й оточуючим.

Крім цього, тренер повинен мати таку важливу моральну якість, як педагогічний оптимізм, який включає доброту, чуйність, товариськість, доброзичливість, життєрадісність і почуття гумору, а найголовніше, віру в учнів, в досяжність ними поставлених цілей, навіть якщо ці учні відрізняються поганою успішністю чи поганою поведінкою: віра тренера змушує і учнів повірити у своє виправлення⁵⁹.

Окремого обговорення заслуговує питання про значення мотивації та інтересу для якісного проведення навчального процесу з юними футболістами.

Мотивація – це джерело спортивного зростання дітей. Якщо тренувальна та змагальна діяльність проходить у спокійній обстановці, це дозволяє виявити творчі здібності юних футболістів. Тренер повинен враховувати, що кожному віку притаманна своя мотиваційна спрямованість. Крім цього, кожний окремо хлопчик чи юнак отримує моральне задоволення відповідно до індивідуальних вікових особливостей.

Дійсно, дитина під час занять завжди повинна мати можливість відкривати нове, розважатися та бачити в супернику не ворога, а «дзеркало» для розуміння та зміцнення своєї значущості та своїх можливостей. Мотивацію необхідно підтримувати, тому тренер не повинен робити помилок, які могли б уповільнювати розвиток спортивного потенціалу у своїх підопічних.

У процесі навчання тренер не повинен пропонувати рухові завдання підвищеної складності, які не враховують рівень підготовленості хлопців, що може призвести до зниження мотивації і, зрештою, до того, що вони залишать спортивну діяльність. Важливо використовувати різні види рухових завдань для досягнення цих цілей, щоб протистояти нудьзі та монотонності. Тренеру завжди необхідно пам'ятати, що усвідомлення своєї цінності збільшує мотивацію юного спортсмена, і, отже, одним з його завдань є знати, розуміти і пропонувати відповідні механізми мотивування окремої особистості. Крім того, футбол як командний вид спорту визначає групову діяльність, коли гра у футбол стає засобом співпраці у навчанні. Як зазначив Д. І. Фельдштейн (1989), мотивація виникає не як результат «зовнішніх», педагогічних впливів, а як результат включення індивіда до соціальної практики. Формуючого значення набувають ті відносини, смисли, значення,

---

⁵⁹ Родионов В.А., Родионов А.В., Сивицкий В.Г. Спортивная психология. Москва, 2019. 367 с.

ціннісні, орієнтири, установки, які є у цій діяльності. При цьому юні футболісти, залучаючись до колективу, не втрачають своєї особистої неповторності, що дозволяє їм усвідомити свої сильні та слабкі сторони та необхідність роботи в команді для досягнення спільної мети.

Інтерес же є невід'ємною частиною мотивації, оскільки правильно поставлена мета та можливість її досягнення можуть викликати у дітей зацікавленість у навчанні і оволодінні новими знаннями⁶⁰.

Доведено, що формування інтересу у юних футболістів цілком визначається особистісними якостями та професіоналізмом дитячого тренера⁶¹. Талановитий тренер може так організувати та провести заняття, що навіть нецікавий навчальний матеріал стане цікавим, а отже, буде легко засвоєний. Пояснюється це тим, що при цікавій діяльності задіяно переважно мимовільну увагу, яка набагато ефективніша за довільну увагу, для підтримки якої необхідні зусилля сили волі. Саме стан інтересу без жодних зусиль мобілізує функціональні системи дитячого організму на виконання рухових завдань.

Відомо, що на ті самі рухові дії спортсмен залежно від свого психологічного стану обумовленого установкою тренера витрачає різну кількість енергії. Так, якщо спортсмена інформують, що рухове завдання важке, то на нього витрачається набагато більше енергії, ніж на аналогічне за величиною навантаження, але з установкою на його доступність. Пояснюється це тим, що певні психологічні настанови активують відповідні програми рухових дій. Якщо установка «важко», то природно активуватимуться програми рухових дій, що відповідають почуттю важко. А якщо установка «легко», то будуть задіяні програми, які відповідають почуттю легко. Реакція людини обумовлена тим, що за певних умовних процесів мозкові структури виділяють нейропептиди (біохімічні регулятори), які активно впливають на регуляцію станів організму людини відповідно до отриманої установки. А це означає, що установка проявляється як на психічному, так і на біохімічному рівні організації функціонування соматика людини⁶².

Стан інтересу, переважно і найлегше, з'являється на значиму для людини інформацію, що викликає у ньому позитивні емоції. Людина так улаштована. Завжди прагне приємного для себе. Тому, якщо заняття відповідає двом критеріям: цікаво та приємно, то юний

---

⁶⁰ Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Книга по Требованию, 2012. 130 с.

⁶¹ Ercegovic I. R., Jukić T., Kegalj A. The relationship between trainers' coaching styles and young football players' motivation. *Research in Kinesiology*. 2020, Vol. 48. Iss. 1/2. P. 3–7. URL: <https://www.researchgate.net/publication/349240370>.

⁶² Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий. Санкт-Петербург, 2011. 701 с.

футболіст завжди отримуватиме задоволення від своєї тренувальної діяльності. І таке заняття ефективніше у плані навчання, зростання спортивної майстерності, збереження та зміцнення здоров'я та звичайно гармонійного розвитку футболіста^{63,64}.

Тренер повинен розуміти, що будь-яка поведінка дитини завжди спрямована на задоволення особистих потреб, а також досягнення певної мети. На думку видатного психолога С. Л. Рубінштейна (1957), для формування будь-якої значної здатності потрібно, перш за все, створити життєву потребу в певному виді діяльності. Тому тренувальний процес має бути організований таким чином, щоб юні футболісти прагнули фізичної досконалості, досягнення високого рівня розвитку рухових можливостей та спортивної майстерності. Завдання тренера – сприяти встановленню у групі такого психологічного клімату, який би стимулював як тренувальну, так і змагальну діяльність.

До сказаного можна додати, що тренування, де психологічний фон негативний у принципі є малоефективним. Юнаки, а тим більше діти завжди намагаються уникати негативної психічної обстановки. Мало того вони намагаються не запам'ятовувати, вірніше не засвоювати ті негативні стани, в яких вони відчували дискомфорт. Природа передбачила цей захисний механізм, щоб дитина сама себе не руйнувала. Водночас вітчизняна практика зводиться до того, що учню постійно намагаються нав'язати, що на заняттях треба «працювати, працювати і працювати», і що тільки так можна стати хорошим футболістом. Як результат такої мотивації – пам'ять юного спортсмена відразу після заняття намагається мінімізувати вплив тих негативних станів, які він відчував, а сама дитина намагається їх не запам'ятовувати. А оскільки в основі всіх рухових здібностей людини лежать психічні процеси, то природно, те, чому навчалися в негативному емоційному стані, буде запам'ятовуватися з великими труднощами. А якщо, що й запам'яталося, то дитина намагається до цього негативного стану не повертатись. Але й це лише частина негативних наслідків. Головне ж полягає в тому, що в результаті таких занять не відбувається достатніх змін у фізіологічних системах організму дитини, а значить, і не досить розгортаються адаптаційні процеси. Як висновок: заняття, що супроводжуються негативними емоціями, малоефективні і абсолютно неприйнятні в сучасній системі підготовки юних спортсменів.

---

⁶³ Light R. L., Harvey S. Positive Pedagogy for sport coaching. *Sport Education and Society*. 2015. № 22(2). P. 1–17. DOI:10.1080/13573322.2015.1015977.

⁶⁴ Kingston K., Wixey D. J., Morgan K. Monitoring the Climate: Exploring the Psychological Environment in an Elite Soccer Academy. *Journal of Applied Sport Psychology*. 2020. Vol. 32, Iss. 3. P. 297–314. DOI:10.1080/10413200.2018.1481466.

Таким чином, виходячи з викладених теоретичних положень, необхідно переглянути технологію навчання юних футболістів з урахуванням пріоритету психіки у всіх їхніх діях. На перший погляд може здатися, що процес переходу на нові технології є досить складним. Разом з тим, складно тільки теоретично, а на практиці все набагато простіше і легко реалізується. Головне, що не змінюється сам навчально-тренувальний процес. Умови та структура проведення занять залишаються незмінними, як і методи навчання. Змінюється лише зміст та методика навчання. Підсумком такої перебудови є те, що заняття з «важкого» та «складного» завдяки відповідним психічним настановам стає «легким» і «приємним», підвищується ефективність процесу навчання у напрямку формування високого рівня спортивної майстерності у юних футболістів.

Функція тренера повинна полягати не так у керівництві юними футболістами, як у допомозі дітям відкрити для себе справжню магію гри, в якій вони повинні мати можливість самостійно мислити^{65,66,67,68,69,70}. При цьому тренер повинен розуміти, що «помилка» є природним елементом у навчанні дитини, а гравець, який не вчиться на своїх помилках, завжди залишатиметься новачком. Звідси тренер повинен знати, що занадто багато виправлень не допоможе йому в майбутньому підготувати креативних гравців.

Тренер повинен виявляти терпіння, бути наполегливим, і водночас поблажливим до слабкостей дітей, створюючи природні умови для їхнього розвитку. При цьому тренеру, безумовно, буде потрібна мужність і такт для захисту своїх підопічних від тиску з боку керівників та батьків, які втручаються в тренувальний процес, вимагають прояву максимальних можливостей від гравців, особливо щодо досягнення спортивного результату.

З цього приводу відомий голландський тренер R. Michels⁷¹ зазначав, що головне не результат, а якість гри та задоволення від неї, чим часто нехтують у дитячому футболі. Тренери та батьки хочуть перемоги за

---

⁶⁵ Guida tecnica per le scuole di calcio / Federazione Italiana Giuoco Calcio: Settore Giovanile e Scolastico. Roma, 2008. 572 p.

⁶⁶ Talentförderprogramm: Leitfaden für die Ausbildung. Munster: Philipppka-Sportverlag, 2002. 289 p.

⁶⁷ Balyi I., Way R., and Higgs C. Long-Term Athlete Development. Champaign: Human Kinetics, 2013. 296 p.

⁶⁸ Schomann P., Bode G. Vieth Norbert Kinderfußball: Ausbilden mit Konzept 1. Munster, 2020. 368 p.

⁶⁹ Goncalves J.T. The Principles of Brazilian Soccer. Michigan: Reedswain Publishing, 2012. 287 p.

⁷⁰ The Future Game – Grassroots /The Football Association. London, 2010. 451 p.

⁷¹ Michels R. Team building the road to success. Reedswain, 2013. 218 p.

будь-яку ціну. В результаті згодом зникає насолода грою, і юні гравці йдуть. Бажання перемогти має виходити від самої дитини. Батьки, керівники та тренери зобов'язані лише створювати умови, організовуючи ігри та тренування, що відповідають сприйнятливому світу дитини. Бажання перемогти, разом з розуміючим оточенням, робить дитину зрілою для розвитку і як футболіста і як людину, з акцентом на першому.

Наступний момент, слід констатувати, що тренери, вивчаючи наукову та методичну літературу, звертають увагу в основному на комплекси рухових завдань та нове нестандартне обладнання. Такий вибір інформації, хоч і розширює теоретичну базу тренера, але не стимулює його до переосмислення наявних знань із позиції сучасних підходів та принципів підготовки юних футболістів. Тому рівень знань тренера, як правило, залишається незмінним (або навіть погіршується) порівняно з періодом навчання в університеті.

Актуальними залишаються і зараз слова видатного українського тренера В. В. Лобановського (1989), який вважав: «Тренер має вчитися все життя, якщо перестав вчитися – отже, перестав бути тренером». Сучасний тренер не може бути лише володарем суми знань. Постійне осмислення своєї діяльності вимагає і постійного оновлення теоретичних відомостей з галузі теорії спорту, педагогіки, вікової психології та фізіології. Тільки на цій основі тренер може бути готовим до розбудови та пошуку нових шляхів підвищення ефективності тренувального процесу.

В останні роки у багатьох регіонах країни почали з'являтися академії футболу з гарною матеріально-технічною базою і це позитивне явище для суспільства. Ніхто не будуватиме нове підприємство, якщо не створено нові моделі продукції. Так має бути і із створенням нових академій футболу. Спочатку розробляється концепція з завданнями для кожного етапу підготовки, визначається модель сучасного футболіста, підбирається кваліфікований тренерський штат для її реалізації, створюються необхідні матеріально-технічні умови, а потім створюється сама академія.

На першому місці в академії має бути сучасна спортивна наука, не дарма вона називається академією. Спромоглася академія розробити раціональну систему багаторічної підготовки, правильно визначити орієнтири та способи їх досягнення, така академія з успіхом виконує головне своє завдання – підготовка кваліфікованої молоді для професійного футболу. А якщо не змогла – вирішує завдання масового спорту, що теж непогано у плані морального виховання та фізичного розвитку дітей. Однак така діяльність не відповідає функції цієї спортивної організації.

Ще один важливий момент, щодо застосування нових технологій навчання. Тренер, проводячи заняття з юними футболістами різного

віку та спостерігаючи за динамікою становлення спортивної майстерності, цілком самостійно може визначити ефективність нових технологій навчання. І якщо тренер висловлює конструктивні критичні зауваження щодо їх застосування, то необхідно проаналізувати ситуацію та переконатися у правоті висловлювань та внести відповідні корективи до навчально-тренувального процесу або спростувати їх. Це звичайний творчий процес.

Незгодними можуть бути лише творчі, думаючі, схильні до аналізу тренери, які визначають статус будь-якої спортивної школи або академії. І чим їх більше, тим вищий престиж та спортивні досягнення клубу. На першому місці у будь-якому футбольному клубі має бути не селекція футболістів, хоча важливості її ніхто не заперечує, а «селекція» тренерів. Потрібно чітко розуміти, що найкращі технології навчання без кваліфікованих тренерів не дадуть позитивного результату.

Таким чином, з метою створення умов для поступового та раціонального розвитку всіх сторін підготовки юних футболістів необхідне: по-перше, розуміння того, що ефективність діяльності тренера багато в чому залежить від уваги до соціальних та особистісних якостей тренера, які у сукупності створюють передумови для ефективної професійної діяльності спортивного педагога; по-друге, далекоглядність досягнення кінцевої мети та, відповідно, об'єктивних критеріїв оцінки праці тренера з боку як організацій, клубів, офіційних осіб, так і батьків.

Які б реформи системи багаторічної підготовки не проводилися, все, зрештою, визначатиметься рівнем компетентності та педагогічної майстерності тренера. А це означає, що будь-які зміни, якщо вони не спрямовані на розвиток центральної ланки процесу навчання «тренер – учень», приречені на провал.

ВИСНОВКИ

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури, навчальних програм та результатів педагогічних спостережень дозволили окреслити комплекс концептуальних рішень, які обумовлюють ефективне функціонування системи багаторічної підготовки юних футболістів:

- прийняти рішення щодо стратегії підготовки талановитої молоді;
- у тренувальній діяльності керуватися підходом, що базується на розвитку ігрового інтелекту у футболістів на всіх етапах підготовки;
- збудувати логічні, прогресивні етапи підготовки, що відповідають віковим стадіям розвитку дітей. Це стосується як системи дитячо-юнацьких змагань, так і процесу навчання;
- в процесі навчання використовувати комплексні навчальні програми для того, щоб охопити всі аспекти гри на кожній стадії розвитку дітей.

Кожен навчальний матеріал має враховувати як особливості змагальної діяльності, так і вік учасників змагань;

- інтегрувати всі аспекти гри (пізнавальні, тактичні, технічні та фізичні). Рационально використовувати час навчання, з урахуванням того, що діти ефективно сприймають матеріал, якщо він безпосередньо пов'язаний з грою. Гра має бути в буквальному значенні слова вчителем;
- зробити навчання приємним. Ігри та ігрові завдання приносять більше задоволення та мотивації для юних гравців, ніж вправи на техніку та фізичну підготовку;
- виявляти терпіння, надати дітям достатній час для освоєння кожного кроку протягом усього довгого шляху, щоб стати зрілою і щасливою людиною, так само, як і гарним футболістом.

Практична реалізація сформульованої цілісної системи знань про багаторічну систему підготовки кваліфікованої молоді для професійного футболу заснована на розумінні, що ключовими принципами навчання дітей мають стати: довгострокова підготовка гравця, тренерська освіта та майбутнє гри у футбол за провідної ролі тренерської філософії розуміння перспектив розвитку вітчизняного футболу.

АНОТАЦІЯ

Узагальнено теоретичні знання як у галузі футболу, вікової фізіології та психології, так і в галузі використання методики навчання і тренування для визначення «хибних» критеріях оцінки та побудови тренувального процесу, які руйнують систему планомірної підготовки кваліфікованої молоді для професійного футболу.

Визначено концепцію та організаційно-методичні підходи ефективного функціонування системи багаторічної підготовки юних футболістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий. Санкт-Петербург, 2011. 701 с.
2. Иссурин В.Б. Подготовка спортсменов XXI века. Научные основы построения тренировок: монография. Москва: Спорт, 2016. 464 с.
3. Комков В.Ю., Блинов В.А. Обучение через игру как основной принцип подготовки футболистов в возрасте 12–13 лет. *Педагогический ИМИДЖ*. 2019. Т. 13. № 2 (43). С. 39–51. DOI: 10.32343/2409-5052-2019-13-2-39-51.
4. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Книга по Требованию, 2012. 130 с.
5. Михалевский В.И. Футбол как социально-педагогическая система: методология, методика, управление: монография. Москва, 2010. 112 с.

6. Николаенко В.В. Здоровьесберегающая направленность физической подготовки юных футболистов. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фіз. культури (фіз. культура і спорт)»*. 2014. Вип. 9 (50). С. 98–106. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/5945> (дата звернення 08.02.2023).

7. Платонов В.Н., Большакова И. Форсирование многолетней подготовки спортсменов и Юношеские Олимпийские игры. *Наука в олимп. спорте*. 2013. № 2. С. 37–42. DOI: https://doi.org/10.32652/olympic2013.2_%25x.

8. Платонов В.Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения. Киев: Олимпийская литература, 2015. 1432 с.

9. Пономаренко П.А. Учись видеть поле. Донецк, 1994. 112 с.

10. Пономаренко П. А. Нынешним методикам уже лет 50. *Футбол-Профи*. 2005. С. 10–15. <https://www.dokaball.com/trenirovki/trenerskaya/501-p-a-ponomarenko-nyneshnim-metodikam-uzhe-let-50> (дата звернення 09.02.2023).

11. Родионов В.А., Родионов А.В., Сивицкий В.Г. Спортивная психология. Москва, 2019. 367 с.

12. Современная система спортивной подготовки / под общей редакцией Б. Н. Шустина. Москва: Спорт, 2020. 440 с.

13. Терентьева О.С., Дерябина Г.И., Лернер В.Л. Когнитивный компонент в спортивной тренировке детей, занимающихся игровыми видами спорта. *Теория и практика физической культуры*. 2022. № 6. С. 26–29. DOI: 10.24411/1991-5497-2020-00221.

14. Такмаков А. В. Матрица футбола. Краснодар: ООО «Касплюс», 2009. 114 с.

15. Швалева Т.А., Кузнецова Ж.В., Ермохин А.В. Техничко-тактическая подготовка юных футболистов на основе игровых заданий. *Мир науки, культуры, образования*. 2020. № 2 (81). С. 105–108. DOI: 10.24411/1991-5497-2020-00221.

16. Bailey R., Collins D., Ford P., Mac Namara A. et al. Participant Development in Sport: An Academic Review. *Sports Coach UK*, 2010. 134 p.

17. Balyi I., Way R., Higgs C. Long-Term Athlete Development. Champaign: Human Kinetics, 2013. 296 p.

18. Bergmann F., Meier C., Braksiek M. Involvement and performance of U9 soccer players in 7v7 and 5v5 matches during competition. *German Journal of Exercise and Sport Research*. 2021. № 52. P. 125–134. DOI: 10.1007/s12662-021-00752-4.

19. Browaeys B. The Philosophy of youth development at the Belgian FA. UEFA STUDY GROUP, 2010. 38 p.

20. D'Ottavio S. L'apprendimento della tecnica calcistica: come rendere funzionale l'insegnamento. *Scuola dello Sport*. 2011. N. 91. S. 49–57. URL: <https://www.bisp-surf.de/Record/PU201203001924/Solr> (дата звернення 09.02.2023).

21. Ercegovic I. R., Jukić T., Kegalj A. The relationship between trainers' coaching styles and young football players' motivation. *Research in Kinesiology*. 2020. Vol. 48. Iss. 1/2. P. 3–7. URL: <https://www.researchgate.net/publication/349240370> (дата звернення 12.02.2023).

22. Fenoglio R. The Manchester United 4 V 4 Pilot Scheme for Under. *The Football Association Coaches Association Magazine*. 2003. N. 6(4). P. 21–24. <https://laysl.org/resources/SmallSided/ManUtt4v4.pdf>. (дата звернення 11.02.2023).

23. Fussball ist Zukunft: Konzeption des DFB-Fußballentwicklungsplans. Munster: Philippka-Sportverlag, 2007. 122 p.

24. Gabbett T. J., Whyte D. G., Hartwig T. B., Wescombe H. The Relationship Between Workloads, Physical Performance, Injury and Illness in Adolescent Male Football Players. *Sports Medicine*. 2014. № 44 (7). P. 989–1003. DOI: 10.1007/s40279-014-0179-5.

25. García-Angulo A., García-Angulo F.J., Torres-Luque G., Ortega-Toro E. Applying the new teaching methodologies in youth football players: toward a healthier sport. *Frontiers in Physiology*. 2019. Vol. 10. P. 1–9. DOI: 10.3389/fphys.2019.00121.

26. Garcia-Angulo A., Ortega-Toro E., Giménez-Egido J. M., García-Angulo F.J. et al. Short-term effect of competition rule changes on collective effectiveness and self-efficacy in youth football players. *Psychology of Sport and Exercise*. 2020. Vol. 49. DOI: 10.1016/j.psychsport.2020.101688.

27. Goncalves J.T. The Principles of Brazilian Soccer. Michigan: Reedswn Publishing, 2012. 287 p.

28. Guida tecnica per le scuole di calcio / Federazione Italiana Giuoco Calcio: Settore Giovanile e Scolastico. Roma, 2008. 572 p.

29. Haugen T. The role and development of sprinting speed in soccer: Doctoral thesis at University of Agder, 2014. 69 p.

30. Hostrup M., Bangsbo J. Performance Adaptations to Intensified Training in Top-Level Football. *Sports Medicine*. October 2022. DOI: 10.1007/s40279-022-01791-z.

31. Hyballa P. Mythos niederländischer Nachwuchsfußball. Aachen: Meyer&Meyer, 2011. 236 p.

32. Kingston K., Wixey D. J., Morgan K. Monitoring the Climate: Exploring the Psychological Environment in an Elite Soccer Academy. *Journal of Applied Sport Psychology*. 2020. Vol. 32, Iss. 3. P. 297–314. DOI:10.1080/10413200.2018.1481466.

33. Kormelink H., Seeverens T. Developing Soccer Players: The Dutch Way. Versand, onLi Verlag, 1997. 143 p.
34. Krasnoff L. S. Spain v. France: Blueprints for Developing Soccer Talent? Fairfax: George Mason University: The Center for the Study of Sport and Leisure in Society, 2012. 59 p.
35. Light R. L., Harvey S. Positive Pedagogy for sport coaching. *Sport Education and Society*. 2015. № 22(2). P. 1–17. DOI:10.1080/13573322.2015.1015977.
36. Lex H., Simon M., Schwab S. Insights into the application of soccer-specific actions in established and new game forms of youth soccer. *German Journal of Exercise and Sport Research*. 2022. № 52(5). DOI:10.1007/s12662-021-00748-0.
37. Marín K., Castellano J. High-speed running distance and frequency in football training: When and how are they stimulated in a microcycle? *International Journal of Sports Science & Coaching*. 2022. DOI: 10.1177/17479541221107982.
38. Michels R. Team building the road to success. Reedswain, 2013. 218 p.
39. Nassis, G. P., Massey, A., Jacobsen, P., Brito, J., et al. Elite football of 2030 will not be the same as that of 2020: Preparing players, coaches, and support staff for the evolution. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*. 2020. № 30(6). P. 962–964. DOI: 10.1111/cmc.13681.
40. Nikolaienko V., Vorobiov M., Chopilko T., et al. Aspects of increasing efficiency of young football player's physical training process. *Sport Mont*. 2021. № 19. P. 3–9. DOI: 10.26773/smj.210909.
41. Nikolaienko V., Maksymchuk B., Donets I., Orson P., Verbyn N., et al. Cycles of training sessions and competitions of youth football players. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2021. Vol. 13, Iss. 2. P. 423–441. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/429>.
42. Nikolaienko V., Prots R., Romanenko V., Halaidiuk M., et al. The Characteristics of Building Long-Term Training Systems for Footballers in Foreign Countries. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14 No. 2. P. 268-283. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/580>.
43. Pertsukhov A. Model characteristics of leading football players of different positions. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*. 2021. № 1(81). P. 47–58. DOI: <https://doi.org/10.15391/snsv.2021-1.007>.
44. Schlesinger T., Löbig A., Ehnold P., Nagel S. What is influencing the dropout behaviour of youth players from organised football? *German Journal of Exercise and Sport Research*. 2018. Vol. 48, No. 2. pp. 176–191. DOI: 10.1007/s12662-018-0513-4.
45. Schomann P., Bode G. Vieth Norbert Kinderfußball: Ausbilden mit Konzept 1. Munster, 2020. 368 p.

46. Sniffen K., Noel-London K., Schaeffer M., Owwoeye O. Is Cumulative Load Associated with Injuries in Youth Team Sport? A Systematic Review. *Sports Med Open*. 2022. Vol. 4, № 117. P. 1–13. DOI: 10.1186/s40798-022-00516-w.
47. Talentförderprogramm: Leitfaden für die Ausbildung. Munster: Philippka-Sportverlag, 2002. 289 p.
48. The Future Game – Grassroots /The Football Association. London, 2010. 451 p.
49. Turner T. Total Player Development. Indianapolis: Ohio Youth Soccer Association, 2006. 91 p.
50. UEFA Club Licensing System Manual (Version2.0). UEFA, 2006, 286 p.
51. Van Lingen B. The Official Guide to Coaching Youth Football. World Football Academy, 2016. 256 p.
52. Vargas F. S. Fundamental Movement Skills and Their Application to Sports Initiation. Barcelona: The Instituto Nacional de Educación Física de Barcelona University of Barcelona, 2005. 27 p.
53. Wein H. Futbol a la medida del nino. Gradagymnos, 2004. Vol. 1. 290 p.
54. Wein H. Futbol a la medida del nino. Gradagymnos, 2004. Vol. 2. 253 p.
55. Wein H. Spielintelligenz im Fußball – Kindgemäß trainieren. Aachen: Meyer&Meyer. 2014. 397 S.

Information about the authors:

Nikolaienko Valerii Vadymovych,

Doctor of Physical Education and Sport, Professor,

Professor at the Department of Football

National University of Physical Education and Sport of Ukraine,

1, Physical Education str., Kyiv, 03680, Ukraine

Chopilko Taras Hryhorovych,

Candidate of Physical Training and Sports,

Senior Lecturer at the Department of Football

National University of Physical Education and Sport of Ukraine,

1, Physical Education str., Kyiv, 03680, Ukraine